

DILEME IN PERSPEKTIVE PREVENTIVNEGA DELOVANJA
SLOVENSКИH ZAVAROVALNIC

Povzetek. Zavarovalništvo je storitvena gospodarska dejavnost, ki ima dolgo in pestro zgodovinsko razvojno pot. Razvijala se je kot usakokratni odgovor družbenih skupin in celotne družbe na ogrožanja človeka in njegovega premoženja. Tako je zavarovalništvo razvilo številne mehanizme svojega delovanja za učinkovito odpravljanje posledic škodnih primerov, kakor tudi na področju preventivne dejavnosti. Zavarovalnice največkrat vgradijo v svoje zavarovalne produkte (vrste, podskupine in skupine zavarovanj) določene bonuse in komercialne popuste ter druge ugodnosti v primerih, ko njihovi komitentni ravnajo skrbno, vgradijo določene varnostne naprave, uporabijo priporočljive materiale ali organizirajo in izvajajo določene aktivnosti, s čimer zmanjšajo možnost nastanka škodnega primera na premoženju ali telesu (zdravju) in s tem vplivajo na višjo raven varnostne kulture. Žal pa je v praksi zaznati izostanek dolgoročnega in načrtnega razvoja novih mehanizmov in praks preventivnega delovanja slovenskega zavarovalstva na nacionalni ravni in tudi na ravni posamezne zavarovalnice. Na tem področju so možnosti za razvoj mehanizmov preventivnega delovanja neomejene, zato kaže v ta proces odločneje vključiti raziskovalno in znanstveno sfero. Preventivna dejavnost mora postati del poslovne politike zavarovalniške delniške družbe. Dejstvo je, da je preventivna dejavnost del dejavnosti zavarovalstva, vprašanje je le, kolikšen delež predstavlja in ali je učinkovita. Učinkov preventivnega delovanja pa mora biti deležen najširši krog zainteresiranih in ne le tisti, ki so z zavarovalnicami v pogodbenem odnosu (zavarovanci).

Ključni pojmi: individualna varnost, preventiva, preventivna dejavnost, zavarovalništvo, poslovna politika, gospodarstvo.

Uvod

Zavarovalništvo je v sodobnem svetu pomembna gospodarska dejavnost za zagotavljanje socialne, zdravstvene, ekonomske, gospodarske in

¹ Boris Žnidarič, doktor družbenih znanosti - obramboslovje, pomočnik direktorja Območne enote Ljubljana Zavarovalnice Triglav, d. d.

drugih oblik varnosti.² Po svoji naravi in načinu opravljanja temeljnega poslovanja ter uradni klasifikaciji dejavnosti nudijo zavarovalnice v sodobni družbi svoje storitve, zato sodijo v t. i. storitveno ali neproizvodno dejavnost. Zavarovalnice prodajajo obljubo in pravno zavezo, da bodo v primeru nastanka nekega negotovega dogodka delno ali v celoti, kar je odvisno od vrste in obsega sklenjenega zavarovanja, oškodovancu ali osebi, na katero se nanašajo koristi sklenjenega zavarovanja, izplačale dogovorjen znesek denarja (odškodnino ali zavarovalnino) ali svojemu zavarovancu neposredno vrnile poškodovano stvar, predmet, napravo ali objekt v prejšnje stanje (asistenčne usluge zavarovalnic).

Zavarovalništvo je eno od razvijajočih se in rastočih gospodarskih (finančnih) panog tudi v Sloveniji. Čeprav lahko z zgodovinskega vidika govorimo o nekaj stoletni zavarovalniški tradiciji na slovenskih tleh, je zadnjih 130 let tisto obdobje, ko lahko govorimo o intenzivnem razvoju zavarovanj in zavarovalne stroke, predvsem zaradi dinamičnega družbenoekonomskega in tehnološkega razvoja. Tako kot na drugih področjih je tudi na tem bilo potrebno veliko otipljivih razlogov za to, da danes ljudje vidijo v zavarovanju svojo korist. Zavarovalništvo je v veliki meri partner države in družbe kot celote na področju uresničevanja kolektivne in individualne socialne varnosti ljudi (Brask, 1991: 479). V bistvu gre za gospodarsko dejavnost, ki se ukvarja z organiziranjem zaščite pred različnimi nevarnostmi, s čimer se zadovoljuje ekonomska (in druge) potreba po varnosti (Ivanjko, 1999: 19). V teoriji se poudarja, da sta temeljni cilj in naloga zavarovalništva zagotavljanje nespremenjenega standarda, pri čemer velja načelo, da več zavarovanja zagotavlja višji standard oziroma da več zavarovanj pomeni tudi več nevarnosti, ki ogrožajo višji standard. Zavarovanje zagotavlja višji standard, s tem da omogoča ljudem obvladovanje večjega števila različnih nevarnosti (Frey, 1998: 372). Rečeno tudi drugače, zavarovalnice zagotavljajo svojim klientom (zavarovancem) socialno, ekonomsko in gospodarsko varnost, v obsegu in na način, kot je določeno z zavarovalno pogodbo.³

V tem prispevku bom obravnaval zavarovalniško dejavnost z vidika tistih aktivnosti in opravil, ki bi jih lahko razvrstili med preventivne, pri čemer bom opozoril na

² V tem kontekstu govorimo o dimenzijah individualne varnosti. Človek si je ves svoj zgodovinski razvoj prizadeval zagotoviti varnost, ki je nujno potrebna za njegov razvoj, razmnoževanje, delovanje in ustvarjanje. Zato na današnji stopnji družbenega razvoja varnosti ni mogoče razumeti kot stanje, ki bi bilo neodvisno od človekovega prizadevanja in zavestnega ravnanja, temveč nasprotno. Glede na pojmovanje varnosti kot večplastnega in veedimenzionalnega pojava je mogoče poudariti, da pri varnosti ne gre le za nedelovanje ali obvladljivo nizko raven delovanja virov ogrožanja v naravi in družbi, ampak obenem za dejavnost, s katero se v družbi zagotavlja uresničevanje njenih (socialno-ekonomskih, družbenopolitčnih, psihosocialnih, kulturnih, ekoloških idr.) funkcij. Sodelovanje pri zagotavljanju in opravljanju teh funkcij je öiröa, pozitivna razseñnost varnosti, ki presega zgolj odsotnost ogroženosti - negativno pojmovanje varnosti (Grizold, 1992: 68).

³ Staliöce teorije si na tem podroöju ni enotno. Flis (1995: III-289) trdi, da je zavarovalna polica prava zavarovalna pogodba, medtem ko Ivanjko (1999: 129) trdi, da je zavarovalna polica le dokaz o obstoju zavarovalne pogodbe, sklicujoc se pri tem na doloöbe avstrijskega, nemökega in övicarskega zakona, ki predpisujejo, da mora zavarovalnica izrociti zavarovancu polico kot dokaz o obstoju zavarovanja. Zavarovalna pogodba za öitljensko zavarovanje naj bi po mnenju teoretikov vsebovala pisno ponudbo, polico, splošne pogoje in kot prilogo k polici izjave pogodbenih strank (Ivanjko, 1999:124-134).

dve temeljni dilemi, ki izhajata iz sedanjega stanja in prakse ter možnosti za takšno delovanje v prihodnje. Seveda pa se ni možno izogniti vprašanju, kaj imata skupnega zavarovalništvo in preventivna dejavnost (prevenција)⁴ oziroma ali je zavarovalništvo dolžno razvijati preventivno dejavnost?

Opredelevanje pojma preventivne dejavnosti

V vsakdanji rabi največkrat zasledimo pojma preventiva oziroma prevenција v različnih besednih in pojmovnih povezavah. Najpogosteje jo zasledimo v zvezi z medicino, delom, policijo, prometom, kriminalom⁵ in drugimi dejavnostmi⁶, pri katerih je možno pričakovati takšne subjektivne in objektivne okoliščine, zaradi katerih bi bilo lahko porušeno ravnotežje, ki omogoča normalno delo in življenje. Preventiva ima velik pomen v različnih plasteh družbenega življenja. Sama beseda preventiva pomeni nekaj preprečiti ali obvarovati, neko vnaprejšnjo zaščito, oziroma ponuja neko preventijsko sredstvo (Mikulan, 1995: 10). Pečar (1988: 26) v okviru obravnave delovanja mehanizmov družbenega nadzorstva ugotavlja, "da se z njimi odvrča ali zatira neposlušnost, ki se jih kaznuje potem, ko se že zgodijo, ali preprečuje pri tistih, ki se k njej nagibajo. Narava dela organov in institucij družbenega nadzorstva je pretežno represivna, v manjši meri preventivna, čeprav je znano, da je preventivno delovanje družbeno sprejemljivejše in nenazadnje cenejše od represivnega". Preventivno dejavnost, v smislu organiziranega in stalnega preprečevanja nastanka predvidenih oz. predvidljivih motenj v družbenem življenju, pa moramo razumeti kot zavestno, načrtno in dolgoročno dejavnost, ki jo sprejmejo in odobrijo pristojni organi na vseh ravneh, ukrepe pa izvajajo tisti družbeni mehanizmi, ki so na posameznem področju prisotni in za to usposobljeni. In ne samo to. Obča človeška naravnost in socialna povezanost velevata preventivno naravnost človeka in solidarnost do drugih.

Zavarovalništvo in preventivna dejavnost

Najprej želim opozoriti na dilemo, in sicer ali in kaj imata skupnega zavarovalništvo⁷ in preventivna dejavnost (prevenција) ter, ali je zavarovalništvo dolžno razvi-

⁴ Med pojmom ni vsebinske razlike. Pogosteje je v rabi pojem preventiva. Glej Slovar slovenskega knjižnega jezika, str. 1031.

⁵ Atevilne strategije, tehnike, taktike in mehanizmi preventivnega delovanja na področju kriminalitete v 21. stoletju so obstojale in se razvijale v različnih oblikah že preden je obstajalo človeštvo. Mnogo let pred tem, preden se je pojavil človek, so živali varovale same sebe proti drugim živalim, uporabljajoc pri tem preventivne mehanizme, ki so v mnogocem podobni tistim, ki jih uporabljamo v boju zoper kriminaliteto v sodobni družbi. živali niso varovale le sebe, temvec tudi druge živali svoje vrste in celo skupnost pred drugimi vrstami ali roparicami (Tilley, 2002: 12).

⁶ Kot zanimivost navajam pojem "Preventivne vojne", ki so ga ZDA v sodelovanju z VB uvedle v letu 2003 ob napadu in okupaciji Iraka.

⁷ Zavarovalništvo je dejavnost, ki se ukvarja z zavarovanjem premoženja in oseb. Opravljajo jo javni zavodi, zavarovalnice idr. - Enciklopedija Slovenije, zvezek 15 WI/é, Kronološki pregled, Mladinska knjiga, Ljubljana 2001, str. 81. Sam ta pojem uporabljam öiröe, in sicer kot dejavnost in kot skup organizacij (zavarovalniökih delniökih druöeb, vzajemnih zavarovalnic, agencij za posredovanje in zastopanje idr.), ki se ukvarjajo s taköno dejavnostjo.

jati preventivno dejavnost? Zavarovalna prevencija, kakor jo je poimenoval Boncelj (1983: 112), je že sama po sebi pomembna za vsako zavarovalnico, saj se z uspešnim delovanjem zmanjšujejo objektivne in subjektivne okoliščine, ki vplivajo na nastanek škodnih primerov. Seveda pa pri tem ni možno poenostavljati in šteti zavarovanje za preventivno dejavnost samo po sebi. Zavarovanje je konkreten pravni posel za zagotavljanje ekonomske, gospodarske, materialne in socialne varnosti (širše Žnidarič, 2002: 189-192), ki poleg preventivne dejavnosti vključuje tudi zavarovanje. Vsekakor pa imata preventivna dejavnost in zavarovanje skupno izhodišče obstoja in družbene vloge, to je obstoj nevarnosti. Obe si jo prizadevata z določenimi ukrepi odpraviti oziroma v primeru nastanka nekega negotovega dogodka vzpostaviti prejšnje stanje.⁸ Če ne bi obstajale nevarnosti, potem ne bi bilo potrebe po preventivi in ne po zavarovanju. S preventivno dejavnostjo skušamo odpraviti nevarnost tako, da z izvajanjem dogovorjenih ukrepov neposredno vplivamo na objektivni položaj v zunanjem svetu, iz katerega izvira. Idealne podobe ni. Preventiva na številnih področjih ni mogoča, ker preventivnega sredstva še ni ali je v nesorazmerju s pretečo nevarnostjo, bodisi zaradi samega stroška bodisi zaradi obsega nevarnosti. Seveda pa se ob tem spoznanju samo po sebi zastavlja vprašanje, ali se preventivna dejavnost na področju zavarovalništva sploh splača in kakšna naj bo? Z organiziranim preventivnim delovanjem vplivamo na objektivno stanje v okolju, s čimer zmanjšujemo možnost nastopa tistih pojavov in dogodkov, ki bi lahko ogrozili varovane objekte in dobrine. Absolutne učinkovitosti preventive ni. Lahko govorimo le o relativnih uspehih preventivnega dela v zavarovalništvu, predvsem pa moramo pojmovno ločiti samo preventivo kot del zavarovalniške dejavnosti od zavarovanj.⁹

Pravni okviri za preventivno delovanje v zavarovalništvu

Že sam Zakon o zavarovalništvu v 14. členu (3. točki 5. odstavka - ZZavar, UL RS, št. 13/2000) omogoča zavarovalnicam ("zavarovalnica lahko opravlja") opravljanje tudi drugih poslov, ki so z zavarovalnimi posli v neposredni zvezi. Med te posle šteje "izvajanje ukrepov za preprečevanje in odpravljanje nevarnosti, ki ogrožajo zavarovano premoženje in osebe".

Takšno zakonsko določbo je potrebno z vidika pravne logike šteti kot možnost in priporočilo, nikakor pa ne kot obveznost zavarovalnic (kogentna pravna norma), da organizirajo in izvajajo preventivno dejavnost, vendar kaže ob tem opozoriti na ekonomski interes zavarovalnic. Zakon o gospodarskih družbah

⁸ Za ökodni primer öteje v zavarovalniötvu nastanek neposredne ali posredne ökode na zavarovalnem objektu. ökoda pa lahko nastane tudi zaradi opustitve ali nezadostne preventivne dejavnosti, kar pa ne izkljucuje odgovornosti zavarovalnice, da izplaca ödökodnino.

⁹ Zanimiva je ugotovitev nestorja slovenskega zavarovalstva Bonclja (1983: 113), ki na vpraöanje o odnosu med preventivo in zavarovanjem odgovarja: "Koristno je dolociti medsebojni odnoöaj in poloöaj prevencije in zavarovanja. To najboljše lahko osvetlimo z odgovorom na vpraöanje: ali je zavarovanje možno brez prevencije. Odgovor je pozitiven. Kakorkoli je prevencija öe koristna za zavarovanje, je mogoöe zavarovati tudi brez nje. Zavarovalnica ostane zavarovalnica tudi ce ne deluje preventivno. Obenem pa bi zavarovalnica prenehala biti zavarovalnica, ce bi opustila zavarovanje in se ukvarjala samo s prevencijo. Zato prevencije ne moremo istovetiti z zavarovanjem. Ceprav ni zavarovanje pa je zavarovalna prevencija, torej tista, ki jo izvajajo zavarovalnice, za zavarovanje zelo pomembna."

(ZGD - Uradni list RS, št. 30/93 s številnimi spremembami in dopolnitvami) v 258. členu, v katerem obravnava skrb in odgovornost članov uprave, izrecno določa, da "morajo člani uprave pri vodenju poslov ravnati s skrbnostjo vestnega in poštene-ga gospodarstvenika in varovati poslovno skrivnost družbe". Ta določba pa ni dispozitivne, temveč kogentne narave, saj zakon v nadaljnjih členih določa cel sistem sankcij in ukrepov zoper člane uprave, za primere, če bi opustili svoje dolžnosti. Ker lahko zavarovalne posle pri nas opravljajo zavarovalnice kot delniške družbe in vzajemne zavarovalnice, veljajo neposredno za vodstva teh družb tudi (razen določb ZZavar) določbe ZGD, zato je povsem razumljivo in logično, da v prizadevanjih za čim boljši gospodarski uspeh in poslovanje družbe izvajajo tudi preventivne aktivnosti kot del svoje dejavnosti. Tako je uprava Zavarovalnice Triglav, d. d.¹⁰ že v letu 1995 (na seji dne 5.4.1995) sprejela Pravilnik o izvajanju preventivnih in represivnih ukrepov ter izdatkov v Zavarovalnici Triglav, d. d., s katerim je določila splošna načela in smernice preventivnega in represivnega delovanja, vire financiranja, namene in pogoje uporabe sredstev ter nosilce izvajanja. Zanimiva je definicija preventivnih in represivnih ukrepov (2. člen), ki predvideva ukrepe za odstranjevanje vzrokov nastajanja škod in preprečevanja nevarnosti, ki lahko povzročijo škodo zavarovancem (preventivna dejavnost) ter zmanjševanje neugodnih učinkov pri že nastalih škodnih primerih na zavarovanem premoženju in osebah (represivna ali reaktivna dejavnost).¹¹

Izvajanje preventivne dejavnosti v zavarovalništvu

Seveda je možno takšni ureditvi in predvsem predstavljeni definiciji oporekati, saj je v istem pravilniku urejeno vprašanje preventivnega in represivnega delovanja. Samo represivno delovanje v zavarovalništvu lahko pomeni vsaj dvoje. Prvič, ukrepe zavarovalnice zoper zavarovanca, ki je z opustitvijo nekaterih z zavarovalnimi pogoji določenih aktivnosti oz. ravnanji omogočil nastanek škodnega primera in s tem posledic, s tem pa tudi poslabšanje lastnega statusa zavarovanca v prihodnje (bonus - malus sistem), kar pomeni, da bo v prihodnje izgubil določene bonitete ali ugodnosti in bo za enako zavarovalno vrsto in rizike plačal višjo premijo. To vprašanje pa že samo po sebi sodi na področje trženja zavarovanj (komerciala) in ima s samo preventivo le posredno zvezo. In drugič, takšna neposredna negativna izkušnja sili zavarovanca k razmišljanju in drugemu ravnanju v prihodnje. Najbrž pa je imel sestavljavec tega pravilnika v mislih tiste represivne ukrepe, s katerimi je možno v času nastanka škode ali neposredno po njem, preprečiti

¹⁰ Zavarovalnica Triglav, d. d. je po številu zaposlenih, številu organizacijskih enot in po kosmati obracunani zavarovalni premiji največja slovenska mešana (kompozitna) zavarovalnica. V letu 2002 je s 54,17% imela največji tržni delež na Slovenskem.

¹¹ Lotric (1981: 5) definira oba pojma tako: 1. V zavarovalno preventivo sodijo vsi ukrepi, katerih cilj je preprečiti, prehiteti in onemogočiti nastanek nevarnostnih dogodkov. 2. V zavarovalno represijo pa sodijo vsi ukrepi, s katerimi poskušamo omejiti neugodne učinke že delujocih nevarnostnih dogodkov, kar pomeni istocasno omejevanje obsega nastale gospodarske ökode. V to skupino ukrepov uvröcamo: gaöenje požara, pomoc ponesrecenim v prometnih in drugih nesrecah, ökropljenje in dognojevanje po toci prizadetih kultur, kurativno zdravljenje öivali, reöevanje blaga, poökodovanega pri prevozu, in druge ukrepe.

nastanek še večje škode na objektih in ljudeh pri pojavih v okolju, ki se lahko zgodijo v nadaljevanju. Drugi očitke se pa nanaša na ozek krog potencialnih upravičencev, to je na zavarovance, se pravi tiste osebe, ki že imajo sklenjena zavarovanja pri konkretni zavarovalnici. Zavarovalnica lahko sama neposredno izvaja preventivne akcije v okviru izvajanja zavarovanj, in sicer z:

- * individualizaciji zavarovalnih premij (pred sklenitvijo ali v času trajanja zavarovanja),
- * izvajanjem svetovalne dejavnosti (pred sklenitvijo ali v času trajanja zavarovanja),
- * zagotavljanjem pripomočkov in naprav manjše vrednosti ter širše namembnosti za izboljšanje varnosti zavarovanega premoženja in oseb (praviloma po sklenjenem zavarovanju).

Pri izvajanju preventivne dejavnosti lahko zavarovalnica sodeluje z zavarovalnicami in organizacijami, ki opravljajo preventivno in represivno dejavnost za preprečevanje vzrokov nastajanja nevarnosti in škod. Zavarovalnica lahko s sredstvi preventivnega sklada sama ali z drugimi zavarovalnimi organizacijami ustanovi podjetja ali druge organizacije (zavode, inštitute ipd.) za proučevanje, projektiranje in izdelavo naprav na področju preventivnega varstva premoženja in oseb ter za druge storitve na področju preventive. Za načrtno preventivno dejavnost, predvsem za zagotovitev potrebnih sredstev za poslovno leto, lahko zavarovalnica vodi ustrezne preglede in evidence podatkov, ki so podlaga za analize in ocene (154. člen ZZavar) ter programske usmeritve in finančni plan. Izdatke za preventivno dejavnost delimo glede na način in oblike financiranja v dve osnovni skupini, in sicer:

- * namenska posojila za preventivno dejavnost (štejejo za naložbe zavarovalnice, za posojilojemalca pa posojila pod ugodnejšimi pogoji),
- * neposredni izdatki, ki bremenijo tekočo funkcionalno premijo.

Tu pa moram omeniti, da je slovensko zavarovalstvo pomemben dejavnik na področju zbiranja sredstev za preventivno dejavnost, in sicer v okviru požarne takse, ki jo določa zakon (Zakon o požarni varnosti, 58. in 59. člen) in natančneje ureja uredba vlade (Uredba o požarni taksi, 5. člen).

Stanje, dileme in perspektive preventivne dejavnosti v zavarovalništvu

Preventivno delo v poslovni politiki Zavarovalnice Triglav, d. d. po letu 1994 ni več posebej opredeljeno. Z uveljavitvijo Zakona o zavarovalnicah (Uradni list RS, št. 64/94) so bili s 1.1.1995 viri in sredstva preventivnega sklada preneseni na vire in sredstva varnostne rezerve, v naslednjem koraku pa na izravnalne rezervacije.¹² S takšno prerazporeditvijo sredstev preventivno delo sicer ni v celoti zastalo, vendar se od tedaj omejuje na zagotavljanje sredstev za poravnavo zakonskih obveznosti v zvezi s požarno takso ter omogočanje območnim enotam,¹³ da se po lastni

¹² O tem Eugen Simcic in Jošt Dolnicar v dopisu članu uprave ZT, d. d. Gabrijelu Ākofu, z naslovom: "Preventivno delo v zavarovalništvu" (L/N Boris Žnidarič 08.08.2003 in L/N Gabrijel Ākof 11.08.2003), z dne 18.8.2003.

¹³ Območne enote Zavarovalnice Triglav, d. d. so profitni centri zavarovalnice na öiröem (regionalnem) območju. Trenutno jih je 12, s sedeži v Celju, Kopru, Kranju, Krökem, Ljubljani, Mariboru, Murski Soboti, Novi Gorici, Novem mestu, Postojni, Slovenj Gradcu in v Trbovljah.

presoji vključujejo v preventivne aktivnosti na svojih območjih. Tako zavarovalnice prispevajo s požarno takso v požarni sklad iz obračunane kosmate zavarovalne premije (OKZP) 5% pri požarnih zavarovanjih oz. 1% OKZP pri vseh drugih zavarovanjih, ki poleg drugih krijejo tudi nevarnost požara.¹⁴ Sicer se pa na ravni zavarovalnice kalkulatивно določajo sredstva za izvajanje preventivnih dejavnosti od OKZP pri vseh zavarovalnih vrstah, razen od OKZP za kreditna zavarovanja, zavarovanja odpovedi turističnih potovanj, zdravstvenih zavarovanj in vseh vrst osebnih zavarovanj. Seveda pa je ob tem potrebno kritično ugotoviti, da na ravni zavarovalniške delniške družbe preventivna dejavnost ni opredeljena kot del poslovne politike družbe, s čimer bi bila podana osnova za enotno in načrtno delovanje vseh ravni zavarovalnice na državnem območju. Velikokrat se, z izjemo izdatkov za požarno takso, namreč ne da nesporno ločiti izdatkov za ekonomsko propagando od izdatkov za preventivno dejavnost. Drug problem se pojavlja v zvezi z organiziranjem preventivne dejavnosti. Že v predhodnem poglavju sem opozoril na dejstvo, da lahko zavarovalnice same ali v sodelovanju z drugimi izvajajo ali omogočajo izvedbo preventivnih dejavnosti.

Vidiki neposrednega preventivnega delovanja

Zavarovanja se v smislu zakonske ureditve (2. člen ZZavar) delijo na dve temeljni skupini, in sicer na premoženjska in osebna. Omenil sem že, da se pri vseh vrstah osebnih zavarovanj sredstva za preventivo ne določajo na kalkulativen način, lahko se določijo kako drugače, če tako odloči organ upravljanja zavarovalnice. V nadaljevanju tega razdelka bom navedel primere preventivnega delovanja zavarovalnice, in sicer njene vloge pri stimuliranju svojih komitentov za boljše in učinkovitejše preventivno delo.

Splošni pogoji in premijski sistemi za posamezne zavarovalne podvrste (zavarovanja) premoženjskih zavarovanj predvidevajo in v posameznih primerih tudi zahtevajo preventivno ravnanje zavarovanca oz. lastnika zavarovanega objekta. Tako npr. požarno zavarovanje ne krije škode, ki je nastala na stvari, če je le-ta pregorela, se osmodila ali ožgala zaradi cigarete, žerjavice, svetilke, peči ipd. To pomeni, da so škode, ki nastanejo zaradi navedenih okoliščin, ki jih je povzročil lastnik ali uporabnik zavarovanega objekta zaradi malomarnega ravnanja ali drugih razlogov (vinjenost, stanje pod vplivom psihotropnih sredstev ipd.) izvzete iz kritija, kar pomeni, da lahko zavarovalnica zavrne izplačilo nastale škode. Prav tako ni krita škoda, ki nastane na zgradbi, ki ni bila zgrajena na način, kot je običajno v kraju in po projektih (upoštevajoč krajevne vremenske in druge okoliščine), ali je slabo vzdrževana ali dotrajana. Podobnih izključitev odgovornosti zavarovalnice je v zavarovalnih pogojih še več. Njihov namen je spodbuditi zavarovance, da bodo s svojimi ravnanji in posegi v zavarovane objekte (posodobitve, preventivna sredstva in naprave) zmanjševali možnosti nastanka škod, po drugi strani pa se zavarovalnica na ta način izogne svoji odgovornosti. Zavarovalnica pa v celoti povrne nujne stroške za ukrepe, ki naj bi odvrnili ali zmanjšali škodo in ki so po nastanku zavarovalnega primera storjeni po nalogu zavarovalnice.

¹⁴ Zavarovalnica Triglav, d. d. je v letu 2002 (1 - 12) realizirala OKZP v višini 77.534.913.726 Sit, kar predstavlja rast za 115 indeksnih točk v primerjavi z rezultati iz leta 2001.

Pri zavarovanju nekaterih, še posebej nevarnih objektov in naprav, zavarovalnica kot pogoj za sklenitev zavarovanja zahteva dodatno preventivno ravnanje zavarovanca. Tako morajo, na primer, pri zavarovanju naprav za kurjenje s plinom in gorilnim oljem le-te ustrezati standardom in predpisom. Zavarovanec pa je dolžan dati naprave za kurjenje in kotel redno - najmanj enkrat letno - tehnično pregledati in sproti odpravljati morebitne ugotovljene pomanjkljivosti. Če zavarovanec prekrši eno od obveznosti, navedeni v tej klavzuli, in zaradi tega nastane škoda, zavarovalnica lahko odkloni izplačilo odškodnine. Zavarovanec je dolžan storiti vse potrebno za preprečitev ali zmanjšanje škode in v celoti upoštevati navodila zavarovalnice pri tem. V nasprotnem lahko v celoti ali delno izgubi pravico do odškodnine, pri čemer se presoja vpliv njegovega ravnanja oz. obseg opustitve naloženih preventivnih ukrepov.

Zavarovalnice pa so vgradile v svoje cenike popuste na zavarovalne premije in druge ugodnosti za tiste zavarovance, ki so svoje zavarovalne objekte dodatno zaščitili s sredstvi za odkrivanje in gašenje požara, opremili z alarmnimi napravami oz. organizirali varnostno službo ipd.. Varnostne naprave in sistemi morajo ustrezati tehničnim predpisom in standardom in morajo biti redno vzdrževani. Sicer pa je splošno znan način spodbujanja zavarovancev s sistemom bonus - malus, ki omogoča dodatne ugodnosti, predvsem pa nižje zavarovalne premije tistim zavarovancem, ki niso v določenem časovnem obdobju (praviloma v enem letu - zavarovalno leto) imeli škod oz. so bile izplačane škode mnogo nižje od vplačane zavarovalne premije (bonus - ugoden škodni rezultat). In nasprotno. Tisti, ki so zaradi različnih razlogov imeli večje število škod ali škodo večjega obsega, kot je povprečje škod v posamezni zavarovalni vrsti v določenem časovnem okvirju, plačajo po sistemu malus povečano zavarovalno premijo, ker predstavljajo povečan riziko v posamezni zavarovalni vrsti.

Vidiki posrednega preventivnega delovanja zavarovalnic

Pri izvajanju preventivne dejavnosti na različnih področjih zavarovalnice sodelujejo z drugimi subjekti v okolju na državni ravni in na ožjih (regionalnih in lokalnih) ravneh. Na državni ravni sodeluje v preventivnih akcijah v imenu vseh svojih članic (zavarovalnic) Slovensko zavarovalno združenje z nosilci oz. izvajalci akcij, in sicer največkrat z vlogo financiranja. Tako Slovensko zavarovalno združenje že vrsto let sodeluje kot partner s Svetom za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Republike Slovenije.¹⁵ Udeležba Slovenskega zavarovalnega združenja in posameznih zavarovalnic na lokalni ravni je pomembna zaradi zagotavljanja finančnih sred-

¹⁵ V sodelovanju Slovenskega zavarovalnega združenja s Svetom za preventivo in vzgojo v cestnem prometu RS so bile uspešno izvedene nekatere odmevne preventivne akcije, kot npr.: Hitrost ubija idr. (prispevek SZZ 25 milijonov Sit). Pravkar je v fazi uvajanja zelo kompleksen (racunalniški) nacionalni program za usposabljanje in preizkus znanja mladih kolesarjev "S kolesom v öolo", ki ga bodo na enoten način izvajale vse osnovne öole v Republiki Sloveniji in katerega je sofinanciralo SZZ (7,4 milijona Sit). Poleg pedagoškega osebja bodo v izvedbi programa sodelovali občinski sveti in SPVCP RS ter Slovensko zavarovalno združenje in posamezne zavarovalnice na lokalni ravni. Razen navedenih pa posamezne zavarovalnice sodelujejo na lokalnih ravneh s svojimi prispevki, kar v tem pregledu ni finančno ovrednoteno.

stev in nakupa takšnih naprav, ki lahko vplivajo na učinkovito preventivno delo. Tako je znano, da so zavarovalnice v preteklosti nabavljale določeno opremo za osnovne šole in njihove učence - predvsem prvošolčke (kolesa, opremo za kolesarske poligone, rumene rutice, kresničke, odsevne trakove, odsevne brezrokavnike ipd.), policijo (merilce hitrosti, naprave za ugotavljanje prisotnosti alkohola v izdihanem zraku, kolesa, drugo opremo za opravljanje preventivnega dela), svete za preventivo in vzgojo v cestnem prometu (nakup določene prezentacijske opreme, sofinanciranje publicistične dejavnosti, delno financiranje materialnih stroškov za izvedbo preventivnih usposabljanj ipd.) in druge. Ob tem je potrebno poudariti, da v kratkem času ni možno, zaradi razdrobljenosti in razpršenosti virov in namenov financiranja, zbrati verodostojnih podatkov o vseh finančnih izdatkih za preventivno dejavnost v določenem časovnem obdobju. Nesporni so zneski, ki jih morajo zavarovalnice odvajati v požarni sklad (požarna taksa, ki jo določa zakon), pri ostalih financiranjih pa gre za poslovne odločitve organov upravljanja zavarovalnic ali celo nižjih ravni vođenja organizacijskih enot zavarovalnic. Tako netransparenten način pa omogoča (vsaj teoretično) zlorabe oziroma nenamensko trošenje sredstev, to je financiranje nekaterih drugih namenov v imenu in na račun preventive.

Nekatere dileme in pogled v prihodnost

Kljub precejšnjim finančnim sredstvom, ki jih posamezne zavarovalnice in Slovensko zavarovalno združenje namenjajo preventivni dejavnosti (neposredni in posredni), ocenjujemo, da bi bilo potrebno to vprašanje enotneje urediti na ravni posameznih delniških družb in na ravni združenja. Bilo bi potrebno jasneje ločiti namene in načine financiranja preventivnih dejavnosti od komercialnih, čeprav imata obe skupini dejavnosti navidezno isti cilj, pa vendarle vsebinsko zelo različen. Pri preventivni dejavnosti je cilj ozaveščanje širše množice zainteresiranih za to, da lažje prepoznajo vire ogrožanja, njihove negativne učinke in predvsem način obrambe. Če pa že konkretna nevarnost nastopi in s tem tudi škodljive posledice, pa je cilj usposobiti ljudi za preprečevanje nastanka še hujših posledic. Iz takšne akcije zavarovalnice ne morejo pričakovati neposredne koristi. Pri komercialnih akcijah zavarovalnice prav tako opozarjajo na nevarnosti, ki grozijo v okolju, in s tem neposredno ozaveščajo svoje komitente oziroma pridobivajo nove (nagovarjanje zavarovancev in pridobivanje novih) s prikazovanjem koristi, ki so jih deležni tisti, ki sklenejo zavarovanja določene vrste. Logično je, da si zavarovalnice iz takšnih akcij obetajo neposredne koristi. Sredstva za izvajanje obeh skupin dejavnosti so lahko ista (denar) ali podobna (različni materialni proizvodi).

Menim, da bi razen tega, že utečenih oblik in načinov izvajanja preventivne dejavnosti, zavarovalnice morale skrbeti za svoj ugled še na nekoliko zahtevnejši način. Zavarovalnice bi morale razvijati nove in času in krajevnim razmeram aktualnejše oblike preventivnega dela, s poudarjeno vzgojno komponento in ustrezno materialno (finančno) stimulacijo. Organizacija in financiranje šole varne vožnje bi gotovo naletela na ugoden odziv pri tistih kategorijah voznikov, ki so najbolj izpostavljene in ki povzročajo največ nesreč in škod. S tem bi ne le nekoliko oza-

ljšali našo žalostno statistiko, temveč bi bistveno prispevali k zmanjšanju števila mrtvih, telesno poškodovanih in materialnih škod, kar bi močno vplivalo na tehnični in škodni rezultat zavarovalnic. Ker so vlomi v stanovanja in druge zaprte prostore dokaj pogosti dogodki, bi morali zavarovalnice, policija, zasebna varnostna podjetja, proizvajalci varnostnih sistemov in naprav združiti svoje moči, znanje in napore za skupni nastop. Ni dovolj občasen parcialni nastop na razstavi Varnost - Security. Ljubljana kot glavno in največje mesto v naši državi, ki žal slovi tudi z več kot 48 %¹⁶ vse slovenske kriminalitete, potrebuje stalno brezplačno varnostno posvetovalnico. Zainteresiranim bi svetovali, kaj storiti za boljše osebno varnost in varnost premoženja, pokazali in prikazali delovanje najnovejših proizvodov na področju varovanja in zaščite, delili bi brezplačna varnostna opozorila in navodila, propagandni material uveljavljenih in certificiranih proizvajalcev te opreme oziroma naprav in podobno. Večjo skrb kot doslej bi morali posvetiti varovanju okolja. Uporaba določenih okolju škodljivih ali celo nevarnih substanc in neodgovorno ravnanje do narave in njenih resursov bi morala biti razloga za odklonitev zavarovanj. V primeru, da je že bilo sklenjeno, pa bi to moral biti razlog za zavrnitev izplačila odškodnine.¹⁷ Znano je namreč načelo iz kazenskega in prekrškovnega prava, da s storitvijo kaznivega dejanja ali prekrška ne sme nihče pridobiti neposredne premoženjske ali kakšne druge koristi.

Zopet se postavlja vprašanje, kako doseči zeleno sodelovanje in usklajeno delovanje, predvsem s skupnim nastopom vseh že omenjenih subjektov. Ker bi to lahko bil nacionalni program, bi morale vodilno vlogo prevzeti zbornice oziroma združenja. V tem projektu bi lahko policija odigrala ključno vlogo zaradi strokovnega potenciala, ki ga ima, in zaradi analitičnega spremljanja vseh oblik ogrožanj in napadov na objekte varovanja. S tem bi policija gotovo še povečala svoj strokovni ugled, neposredno zainteresirani pa izboljšali svojo predstavo o nevarnostih, ki se jih morda ne zavedajo dovolj. Tak skupni nastop bi bil dobrodošel in koristen ne samo za tiste, ki jim je namenjen, temveč tudi za vse sodelujoče. Ob povečanem interesu za vgradnjo varnostnih sistemov in naprav ter ob povečanem interesu za lastno varnost, bi se povečala prodaja teh naprav. Več dela bi imela podjetja za vgradnjo in vzdrževanje takšnih sistemov, več dela bi imela tudi podjetja za varovanja, na katera bi bili povezani prenosi signalov za intervencije. Manj uspešnih napadov in ogrožanj bi bilo, manj škode bi nastalo in zavarovalnice bi izplačale manj odškodnin. Zavarovanja se ne bi dražila s takšno rastjo, kot se. In slednje, kar bi moralo biti bolj odločno vgrajeno v zavarovalne pogoje, kjer je to le možno, je to, da bi zavarovalnice morale spodbujati zavarovalce, da vlagajo več v lastno zaščito ob večjih bonitetah. Spoznanje, da boljše varovanje prinaša tudi boljši zavarovalnotehnični rezultat, bi moralo biti vodilo, da zavarovalnice tudi pri premoženjskih zavarovanjih dajejo popuste in druge ugodnosti, s katerimi bi spodbujale svoje zavarovalce. To je ponovna priložnost, da si varovanje kot oblika preventivne dejavnosti in zavarovanje podata roki. Seveda je potrebno upoštevati, da je vlom-

¹⁶ V letu 1998 je bilo v Republiki Sloveniji 55.473 kaznivih dejanj (KD), od tega na območju PU Ljubljana 27.105 KD. Vec o tem v Biltenu MNZ o kriminaliteti za leto 1998.

¹⁷ France Lotric iz Zavarovalnice Triglav, d. d., se je že davnega 1981 leta lotil vprašanja zavarovalne prevencije in represije v knjižici z istim naslovom. äe posebej glej od 7. do 22. strani.

sko zavarovanje le eno od premoženjskih zavarovanj in zaradi tega je ta ilustracija omejena.¹⁸

Še posebno skrb pa zbuja odnos do narave. Divja odlagališča odpadkov, starih štedilnikov in predvsem avtomobilov zelo močno kazijo sicer lepo in razgibano naravo. Morda bi se dalo v prihodnje preko avtomobilskega zavarovanja skozi obdobje, denimo, 10 let aktivnega zavarovanja za posamezen avtomobil, zagotoviti sredstva za reciklažo dotrajanih vozil. Tako bi se lastnik takšnega vozila pojavil v vlogi upravičenca stroškov za uničenje starega vozila pri svoji zavarovalnici, ne pa v vlogi nočnega odlagalca odpadkov, kot se to dogaja sedaj.¹⁹

Sklep

V prispevku sem kritično obravnaval preventivno dejavnost v zavarovalništvu predvsem v okviru potrebe za oblikovanje poslovne politike in planskega pristopa v Sloveniji. Praksa slovenskega zavarovalništva kaže, da bi bilo potrebno zagotoviti tudi večjo udeležbo zavarovalnic na področju raziskovalne dejavnosti, analitičnega spremljanja in preučevanja vzrokov škodnih primerov ter spodbujanja raziskovalne in inovatorske sfere. Predvsem je utemeljeno pričakovanje, da bi zavarovalnice z večjim vložkom v preventivno dejavnost (raziskovanje, predstavitev raziskovalnih dosežkov in patentov, ozaveščanje prebivalstva vseh starostnih kategorij, uvajanje novih materialov in tehnologij, spremembe v ravnanjih itd.) zmanjšale možnosti nastankov škodnih primerov in s tem škodljivih posledic pri ljudeh in premoženju. To bi bilo možno doseči z dolgoročnim sodelovanjem z raziskovalnimi organizacijami, inštituti, posameznimi članicami univerz, projektantskimi in razvojnimi organizacijami ter drugimi. Zavarovalnice bi morale hitreje slediti razvoju novih tehnologij in novim praksam ter temu trendu prilagajati svoje zavarovalne produkte. Seveda, gledano z vidika ekonomike poslovanja zavarovalnic, kar je osrednje vprašanje pri delniških družbah, kar zavarovalnice so, je zaradi takšne naravnosti pričakovati pozitivne ekonomske učinke na dolgi rok. Tako na področju neposredne, kakor tudi na področju posredne preventivne dejavnosti obstajajo številne priložnosti za izboljšave. Ne kaže prezreti tudi dejstva, da so zavarovalnice in njihovo združenje pomemben partner drugim pri izvajanju preventivne dejavnosti (sveti za preventivo in vzgojo v cestnem prometu, osnovne šole in druge izobraževalne organizacije, avto-moto, gasilska, jamarska, potapljaška, kinološka, planinska društva in zveze društev, policijske enote idr.) z zagotavljanjem potrebnega dela finančnih sredstev in opreme. Če pogrešamo nekaj več lastne iniciative in posodobitev dela na tem področju, pa moramo vendarle ugotoviti, da so zavarovalnice in njihovo združenje vselej prisluhnile iniciativam in potrebam drugih (npr.: izobraževalne ustanove, sveti za preventivo in vzgojo v prometu, policijske enote) na področju preventivnega delovanja.

¹⁸ O tem ötröe Mihael Ferlan, univ. dipl. ing., direktor premoženjskih zavarovanj pri Zavarovalnici Triglav, d. d., v delu z istim naslovom.

¹⁹ To bi naj bilo dodatno prostovoljno zavarovanje k obveznemu avtomobilskemu, cesar pa do sedaj ne poznajo niti tuje niti naöe zavarovalnice. Tako breme odstranjevanja zapuöocenih in demontiranih vozil prevzemajo lokalne skupnosti.

Prispevek lahko sklenem s spoznanjem, da je preventivna dejavnost nepogrešljivo potrebna sestavina delovanja zavarovalnic na Slovenskem, da je v praksi prisotna, vendar premalo načrtna in premalo usmerjena v odkrivanje in preprečevanje tistih nevarnosti, ki najbolj ogrožajo zavarovane dobrine. Prav tako je zaznati nezadostno koordinacijo na nacionalni ravni, s čimer bi lahko dosegli večjo učinkovitost vloženi sredstev. Seveda pa je potrebno v takšne projekte vključiti tudi znanstveno-raziskovalne zavode in inštitute. Poslovno sodelovanje Slovenskega zavarovalnega združenja in posameznih zavarovalnic z znanstveno-raziskovalnimi organizacijami in inštituti pa je zanesljivo vzvod za dvig ugleda v okolju, česar slovensko zavarovalstvo ne bi smelo prezreti.

LITERATURA

- Boncelj, J. (1983): Zavarovalna ekonomika. Maribor, Založba Obzorja Maribor.
- Brask, G. (1991): Eine reinprivatkapitalistische Tätigkeit oder ein wichtiger Teil des sozialen Netzes, v: Versicherungen in Europa, heute und morgen, Karlsruhe.
- Ferlan, M. (1995): Varovanje in zavarovanje si podajata roki. Partner, Koda PS inženiring, Ljubljana.
- Flis, S. (1995): Zbrani spisi o zavarovanju, III. knjiga. Pozavarovalnica Sava, d. d. in Zavarovalnica Triglav, d. d.. Ljubljana. Gorenjski tisk, Kranj.
- Frey, P. Wulf. W. (1998): Beitrag der Versicherung zur Bewältigung von Existenzrisiken der Gesellschaft, v: Zvers Wiss. No. 3, Karlsruhe, Berlin.
- Grizold, A. (1992): Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti, ur. Grizold, v: Razpotja nacionalne varnosti. Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Ivanjko, Š. (1999): Uvod v zavarovalno pravo. Maribor. Pravna fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Lotrič, F. (1981): Zavarovalna preprečevanje in represiva. Zavarovalna skupnost Triglav. Ljubljana. Strokovna knjižica št. 3.
- Mikulan, M. (1995): Policijska preventiva. Ljubljana. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Pečar, J. (1988): Formalno nadzorstvo. Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije. Delavska enotnost. Ljubljana.
- Škufca, F. (2001): Enciklopedija Slovenije, Ljubljana, zvezek 15 WI/Ž, Kronološki pregled, Mladinska knjiga.
- Tilley, N. (2002): Crime prevention in Britain, 1975-2010: breaking out, breaking in and breaking down. V: Crime prevention and Community Safety - New Directions. Ed.: Gordon Hughes, Eugene McLaughlin and John Muncie. SAGE Publications Ltd.. London.
- Žnidarič, B. (2002). Zavarovalništvo kot mehanizem zagotavljanja varnosti posameznika v

sodobni družbi. Ljubljana. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede - doktorska disertacija.

Predpisi

Zakon o varstvu pred požarom, Uradni list RS., št. 71/93, 22/01, 87/01, 110/02.

Zakon o zavarovalništvu, Uradni list RS, št. 13/2000.

Uredba o požarni taksi, Uradni list RS., št. 22/94, 11/97.

Pravilnik o izvajanju preventivnih in represivnih ukrepov ter izdatkov v Zavarovalnici Triglav, d. d. (5.4.1995).

Drugi viri

Enciklopedija Slovenije, Zvezek 15 WI/Ž, Kronološki pregled, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2001.

Nacionalni program varnosti cestnega prometa Republike Slovenije, Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Republike Slovenije. Ljubljana. 2003.

Poročilo o poslovanju v letu 2002. Zavarovalnica Triglav, d. d., Ljubljana.

Simčič, E., Jošt, D. (2003): Preventivno delo v zavarovalništvu (L/N Boris Žnidarič 08.08.2003 in L/N Gabrijel Škof 11.08.2003). Ljubljana. Interno gradivo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1995.

Statistični letopis Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije za leto 1999, Ljubljana. Vir: <http://www.mnz.si/letopis/1999/krim.html>.

Šink, I. (2003): Upoštevanje preventive v službi za zavarovanje premoženja in premoženjskih interesov. Ljubljana. Interno gradivo.

Trideset let preventive in vzgoje v cestnem prometu, Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Republike Slovenije. Ljubljana 2002.